

Malta Sürgünleri

ekrempeker@gmail.com

Facebook

Twitter

Google+

Tüm Yazıları

Ekrem Hayri PEKER

25 Kasım 2018 Pazar

Güney Marmara Bölgesi'ne
Kafkas Göçleri

1 2 3 4 5 6 7 8 9

EKREM HAYRİ PEKER : Malta Sürgünleri

25 Kasım 2018

Osmanlı Devleti ile İngilizler arasında 30 Ekim 1918'de Agamemnon zırhlısında 24 maddelik bir ateşkes imzalandı. Ateşkesi Osmanlılar adına Hüseyin Rauf beyin başkanlığında bir heyetle İngiliz Amiral arasında imzaladı.

Tarih kitaplarımızda yazılanın aksine "Müttefiklerimiz yenildiği için biz yenilmiş sayılmadık". Aksine Bulgaristan savaştan çekilince Trakya İngiliz, Fransız ve Yunan ordularının taarruzuna açılmıştı. İnsan kaynaklarımız tükenmişti ve İstanbul'u savunacak gücümüz yoktu.

İttihatçı Hükümet istifa etmiş, yerine onlara yakın Ahmet İzzet Paşa kabine kurmuştu. Hükümetin Bahriye Nazırı Hamidiye kahramanı Hüseyin Rauf Beydi. Yeni Hükümetin ilk işi Büyük Ada'da tutulan General Thowsend aracılığıyla mütareke girişiminde bulunmak oldu. Rauf Bey, Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda müttefikleri temsil eden İngiliz Akdeniz Filosu Başkomutanı Amiral Sir Arthur Calthorpe ile görüştü. Amiral Rauf beye 24 maddelik bir anlaşma taslağı sunar. Amiral Calthorpe yumuşak davranarak bütün maddeleri Osmanlı heyetine kabul ettirir. Rauf Bey'in Yunanlılarla ilgili çekingenliklerini ustalıkla savuşturur. Görüşmelerde "Kayıtsız şartsız teslimden" söz edilmez. Aslında Osmanlı heyetinin düşmanın merhametine sığınmaktan başka yapacak bir şeyi de yoktu.

Osmanlı heyeti büyük bir başarıya imza attıklarını sanıyorlardı. Onlara göre mevcut sınırlar korunacak İstanbul işgal edilmeyecekti. Oysa İngilizler beklenenin aksine hemen boğazlardan geçip İstanbul'a geldiler. Esen bahar havası çabucak dindi. Müttefik donanması ağırlıklı olarak İngiliz gemilerinden oluşuyordu.

13 Kasım 1918 günü 55 parçalık Müttefik donanması Çanakkale Boğazı'ndan geçip Dolmabahçe Sarayı önünde demirledi. Donanmada 22 İngiliz 17 İtalyan 12 Fransız ve 4 Yunan gemisi bulunuyordu. Yunan gemilerinin başında Averof zırhlısı bulunuyordu.

Donanmadaki gemi sayısı kısa bir sürede yüzü aştı. Akabinde Beyoğlu'na 3500 düşman askeri çıktı. Kısa sürede bir işgal yönetimi kurdu ve İstanbul, İtilaf devletlerinin kontrolüne geçti. 13 Kasım 1918'den resmi işgalin yapıldığı 16 Mart 1920 tarihine kadar ikili bir yönetim kuruldu.

Yeni kabine ve heyetin güvendiği Kırım Savaşı'ndaki silah arkadaşlığıdır. Oysa aradan 60 yıl geçmiştir. O Günler çok geridedir. İngilizler savaşın uzamasından Osmanlıları sorumlu tutmaktaydılar. Dominyonlardan alınan askerler yetmemiş silahaltına alınan İngiliz gençlerden çoğu hayatını kaybetmiş, bir kısmı da sakat kalmıştı. Bu sebepten sadece İngiliz devlet yetkilileri değil askeri yetkililerde Osmanlı Devleti'ne kin besliyordu. Osmanlı yöneticileri, İngilizleri ne düşündüğü, neler yapacağı konusunda bir düşüncesi, bir analizi yoktu. Oysa Çarlık Rusya'sında iktidarı ele geçiren Bolşevikler, Osmanlı'nın paylaşım planlarını açıklamışlardı.

Cihangiroğlu

İngiliz Karadeniz Orduları Başkomutanı General Sir George F. Milne 12.01.1919 tarihindeki raporunda "Türlere çok sert bir ders vermek gerekli" derken daha sonra işgalci İngilizlerin yüksek komiser vekili Richard Webb'de farklı düşünmüyordu. 03.04.1919 tarihli raporunda "Cezalandırmanın hem Türk İmparatorluğunu parçalayarak cezalandırma hem de benim listemdeki gibi yüksek görevlileri ibret için yargılayarak kişileri cezalandırma biçiminde olmasını istiyorum" yazmıştı.

İngilizler, İstanbul'a yerleşir yerleşmez tutuklamalar başlar. Öncelik direnen subaylardır. Kafkas Ordusunda görevli Küçük Cemal Paşa, Ateşkesten sonra Bakü'yü İngiliz ve Ermenilerden kurtaran, Kutül Amare kahramanı Halil Paşa, Enver Paşanın kardeşi Nuri Paşa Musul'dan çekilmeyen Ali İhsan Paşa, Doğu Anadolu'da silahlarını teslim etmeyen Yakup Şevki Paşa, Medine'yi teslim etmeyen Fahrettin Paşa hemen tutuklanırlar. Musul'dan sonra Toros tünelleri işgal edilir. Fransızlar Adana ve Mersin'i işgal ettiler.

İstanbul'a gelen General Allenby, hükümete 12 maddelik bir ultiimat verdi. Allenby, Ali İhsan Paşa'nın görevden alınmasını, 6. Ordunun silahsızlandırılarak; silah, top ve tüfeklerin kendilerine belirlenecek yerlerde kendilerine teslimini istedi.(İtilaf Devletlerinin İstanbul'da İşgal Yönetimi, s,61)

Görevden alınan ve İstanbul'a dönen Ali İhsan Paşa, İngilizler tarafından Mondros Mütarekesi hükümlerine aykırı hareket etmekten tutuklandı.

Albay Mürsel Beyin tutuklanması üzerine Erzurum'da bulunan Yakup Şevki Paşa İstanbul'a telgraf çekerek hükümeti uyarır: "Eğer yabancı bir hükümet tümen komutanlarımızı daha büyük ve daha küçükleri böylece tutuklar ve buna karşı devletin hiçbir hakkı ve sözü olmazsa o zaman halimiz nereye varır? Tutuklamak, cezalandırmak gerekiyorsa bunları hükümetimiz tutuklayıp cezalandırsın. Bir Osmanlı Tümen komutanı dünyada görülmüş, işitilmiş hangi kanun hangi mantık gereğince bir İngiliz Harp divanında yargılanabilir?"

Tevfik Paşa ve Damat Ferit Paşa hükümetleri bu konuda İngilizlerle işbirliği yaparlar. Padişahta bu politikaya destek verir. Hükümet, İngilizlerin listesinde bulunmayanları da tutuklayıp, Bekir Ağa bölüğüne doldurur.

Sait Halim Paşa

Fransızlar bu tutuklamalara tepki gösterir. İstanbul'daki Fransız Yüksek Komiseri General Franchet D'esperey, tutuklamalara tepki gösterdi. İngilizlere nota verir. Fransız Dışişleri Bakanı Stephan Pichon "Müttefiklerin suçlu sanılan Türk görevlileri ile subaylarını hemen tutuklamak istemeleri tek kategori düşman yani Müslüman Türk zararına ayırım yaratmak oluyor. Avusturyalı, Bulgar ve Alman suçlular tutuklanmış ya da rahatsız edilmiş değillerdir" diyerek 05.03.1919 tarihinde İngilizleri protesto ederse de bir şey değişmez. İngilizler bu konuda müttefiklerine kulak asmaz. Yeri geldiğinde kazık atar.

İngilizler kendi sivil idarelerini kısa zamanda kurdular. Osmanlı devlet aygıtını kendilerine bağladılar.

-Osmanlı devlet adamları itilaf devletleri arasındaki rekabeti sezmiş olsalar da bundan yeterince yararlanamadılar.

– İtilaf devletleri, İstanbul’da milli matbuata nefes aldırmadılar.

-Osmanlı Devleti’nin onayı olmadan savaş öncesi kapatılan konsolosluk mahkemelerini yeniden açtılar. Polis teşkilatı kurdular.

– Osmanlı Devleti’nin sadece itilaf devletleri üzerinde değil, İstanbul’daki tüm yabancılar üzerinde etkisi kalmadı. İtilaf devletleri, kurdukları çeşitli müesseselerle demiryollarına, tersanelere, limanlara ve kömür madenlerine egemen oldular. Zaruri hallerde dahi Osmanlı hükümetleri, itilaf subayları tarafından alınan kararlara itaat etmek zorunda kalıyordu.

-İtilaf devletleri, mütarekede olmadığı halde Osmanlı ordusunun tamamen terhisini talep ederek cephanelerine el koydular. Hatta daha sonra bu silah ve cephaneleri Damat Ferit Paşa döneminde satmaya dahi teşebbüs ettiler.

-İtilafçılar ayrıca zabıta birimi oluşturdular.

-İtilaf temsilcileri, hakkında hiçbir delil, şahit ya da belge olmayan şahısları tutukladılar.

*

Osmanlı silahlı kuvvetlerinde üst düzey vazife ifa eden, Şakir, Cevat (Çobanlı) ve Fevzi (Çakmak) paşalar ordunun yeniden yapılandırma faaliyetiyle meşgul oldular. Osmanlı genelkurmayı, Ahmet İzzet Paşa’nın, mütarekeden sonra efradın terhisi için izin verdiğinde, “savaş meydanlarında tecrübe ve savaş taktiklerini öğrenen subayların terhis edilmesine lüzum olduğuna” karar vermişti. Osmanlı ordusunda terhisler başladığında, “çalışkan, liyakat sahibi” subaylar, yani “çelik” kadro muhafaza edildi.

*

Müttefiklerin hazırladığı listelerde Mustafa Kemal’in de adı vardır. İngiliz haber alma subayı Yüzbaşı Hoyland’ın 28 Şubat 1919 da hazırladığı listede Mustafa Kemal, yaveri Cevat Bey (Gürer), Yarbay Kel Ali (Çetinkaya), Halil Paşa, Kazım Karabekir Paşa, İsmet Bey (İnönü) ve çok sayıda subay vardı. Bu liste 12 Nisan 1919 günü bir yazıyla İngiltere Dışişleri Bakanlığına iletilir. Listenin çokluğu, öncelik sırası ve Damat Ferit Paşanın Mustafa Kemal’e güveni erken tutuklamayı önler. İngilizlerin isteği ile Ocak ve Şubat 1919 yılı subay ve sivil ayırt edilmeden içinde gazetecilerin de bulunduğu yüzü aşkın kişi tutuklanıp Bekir Ağa bölüğüne tıkdılar. Tutuklulardan kaçan Doktor Reşit paşa intihar etti. Boğazlayan kaymakamı Kemal Bey düzmece bir mahkeme sonucu asılır. (10 Nisan 1919)

Tutuklamalar Nisan 1920 de 223 kişiyi bulur. Kars, Ardahan ve Batum bölgesinde İngilizlerin tutukladığı kişiler bunun haricindedir. İngiliz yüksek komiser vekili Amiral R. Webb hükümete ve dışişlerine gönderdiği 61 kişilik listenin ibret için cezalandırılmasını ister. Bu liste İttihatçı, mebus, bakan ve sivil mülkiye görevlilerinden oluşuyordu.

Boğazlayan kaymakamı Kemal Beyin cenazesi işgalleri ve işbirlikçi hükümeti protesto eden büyük bir gösteriye dönüşür. İngilizler ve Damat Ferit Paşa bu gösteriden sonra kimseyi asmayacaklarını anlamışlardı. Cenazede tıbbiyeliler “İngilizlerin başını ezeceğiz” diye haykırırlar.

Damat Ferit hükümeti Nazım Paşa başkanlığında bir sıkıyönetim mahkemesi kurdu. Mahkeme 28 Nisan 1919 günü saat 13.40 ta bir grup tutuklu “Ermeni Kırımıyla ilgili” yargılama başlar. Birkaç celse sonra sıra Ziya Gökalp’e gelir. 15 Mayıs’ta İzmir’in Yunanlılar tarafından işgali büyük bir infial uyandırmıştı. Sorgulanan Ziya Gökalp mahkeme heyetine gürlür. “Milletime iftira etmeyiniz. Türkiye’de bir Ermeni Kırımı değil bir Türk-Ermeni vuruşması vardır. Bize arkadan vurdular bizde vurduk.”

28 Mayıs’ta Malta’ya önce Ali İhsan Paşa sürülür. İlk kafiyle 14 subay Malta’ya götürülür. Yunan işgaline karşı yurdun her tarafında protesto gösterileri yapılmakta, hükümet ve İngiliz yetkililere protesto telgrafı çekilmektedir. Miting öncesi 41 kişi Bekir Ağa bölüğünden bırakılır. 23 Mayıs Cuma günü büyük bir miting düzenlenir. Mitingden sonra 28 Mayıs günü Bekir Ağa bölüğünü kontrol eden 67 kişi alınıp Prenses Ena gemisine doldurulur ve Malta’ya gönderilir. Aynı gemiye Kars şurası üyesi 11 kişi de yüklenir. Bu şura üyeleri arasında bir Rus bir Rum üyede vardır. İngilizler aralarında bu kişiler için “Gerekince bunları rehin tuttuğumuzu açıklayabilir” diye yazışır.

12 sürgün 29 Mayıs 1919 günü Limni adasının Mondros limanına indirilir. Bunlar İttihat Terakki’nin geride kalan üst düzey yöneticileriydi.

17 Haziran 1919’da Amiral Calthorpe, Mustafa Kemal Paşanın geri çağrılmasını istedi. 18 Haziran günü İçişleri Bakanı Ali Kemal bütün vilayetlere Müdafa-i Hukuk-u ve milli faaliyetleri yasaklar. 22 Haziranda Amasya Genelgesi yayınlanır. İngilizler Mustafa Kemal Paşa ve Konya’daki Cemal Paşa’nın geri çağrılması istenir. Cemal Paşa İstanbul’a döner. İngilizler tarafından tutuklanıp Malta’ya sürülür. Mustafa Kemal Paşa 8-9 Temmuz gecesi sarayla görüşür. Dönmeyeceğini bildirir. Saray, “O halde resmi vazifeniz sona ermiştir” deyince Mustafa Kemal Paşa da İstanbul’a istifasını bildirir.

8 Ağustos gecesi 20 kişilik silahlı bir çete tarafından Batum Hapishanesi basılır, iki İngiliz muhafız öldürülür. Nuri Paşa kaçırılır. Aynı gece Halil Paşa ve Küçük Talat Bey, Bekir Ağa Bölüğü’nden kaçırılır. Nuri Paşa Azerbaycan’a geçer. Ankara’ya gelen Halil Paşa Atatürk tarafından Sovyet Rusya’ya gönderilir.

Mısır’da esir tutulan Fahrettin Paşa Malta’ya sürülür. Diyarbakır milletvekillerinin de aralarında bulunduğu on kişi 5 Ağustos 1918’de Malta Adasına sürülür. Adadaki sürgün sayısı 81 i bulur.

Erzurum ve Sivas’ta toplanılan kongrelerden sonra Malta’ya sürgünler durur. Meclis-i Mebusan seçimleri yenilenir. Atatürk, meclisin Anadolu’da toplanmasını istedi ama kabul ettiremedi. İstanbul’da toplanan meclis 12 Ocak 1920 günü açılır. 140 milletvekilinin 80’i Kuva-yı Milliyeci’dir. Bu mecliste Atatürk’ün sözcüsü Rauf Bey gözüktür. Meclis 28 Ocak

1920 günü gizli oturumda Misakı Milliye daha sonra 17 Şubatta ki açık oylamada kabul edildi.

Bu kararların alınmasında Rauf beyin katkısı tartışılmaz. Meclisin açılmasından sonra Harbiye Nazırı Cemal Paşa(Mersinli) ile Genelkurmay başkanı Cevat Paşa (Çoban) istifa ettirilir. İngilizler İstanbul'u resmen işgal etmeyi düşündüler. 16 Mart sabahı işgal planı uygulanmaya konuldu. Meclis basılırdı ve Rauf Bey, Albay Kara Vasıf Bey'in içinde bulunduğu 71 kişi Malta'ya sürüldüler. Bakü'de tutuklu bulunan Mürsel Bey'de Malta'ya sürülür.

İngilizleri rahatsız eden en önemli şey, Osmanlı genelkurmayının yetenekli subayları Anadolu'ya göndererek Milli Mücadele destek vermesiydi (Bunu unutmayan Avrupalılar genelkurmay başkanının bütün orduya hâkim olan yapısını günümüzde kuvvet komutanlarını MSB'ye bağlayarak çözdüler).

Sürülenlerin içinde İstanbul'dan Türk Sosyalist Fırkası adayı olarak seçime girip milletvekili olan Numan Usta'da vardır. Bu tutuklamalar karşılıksız kalmaz. Mustafa Kemal 22 Ocak 1920 günü şifreli bir telgrafla böyle bir durumda yabancı subayların tutuklanmasını Ankara, Konya, Sivas ve Erzurum'daki Kolordu Komutanlarına bildirmiştir. 16 Mart günü Atatürk, Kazım Paşaya şifreyi hatırlatır. Erzurum'da bulunan Yarbay Rawlinson'un bulunduğu 10 subay, 15 er ve 4 tercümanı tutuklanır. İngilizler buna rağmen sürgüne devam ederler. Aralarında gazeteci ve subayların bulunduğu 19 kişi daha sürülür. Nisan ayında aralarında Kel Ali Bey'in (Çetinkaya) bulunduğu 4 kişi daha sürülür. Mayıs ayında Damat Ferit Paşa aralarında Atatürk, Kazım Karabekir ve Ali Fuat Paşa'nın da bulunduğu bir listeyi İngilizlere verir. Son Osmanlı Meclisi dağılıncaya deyim yerindeyse milletvekilleri Ankara'ya aktılar. Ankara'da bir hükümet kurulur.

İngilizlerin amacı Sevr Antlaşmasına koyacakları bir madde ile hem sürgünleri hem de işgale karşı direnenleri yargılamak isterler. 10 Ağustos 1920'de imzalanan antlaşmaya bu konuda bir madde eklerler(230. Madde). Sürülenlerden 70 kişi ve henüz yakalanmamış 170 kişi yargılanmak üzere kara listeye alınmıştır. Bundan sonra İngilizler için büyük bir problem var kanıt bulmak. İngilizler sürgünleri üçe ayırırlar.

1. Siyasi suçlular
2. Sürgün, yağma ve kırma suçları
3. İngiliz savaş tutsaklarına kötü davranmakla suçlananlar

Burada Malta valisi Mareşal Plumer Londra'yı sıkıştırmaya başlar. 12 Şubat 1921'de Londra'ya çektiği telgrafta şunları yazar;

“Hala burada 115 tutsak var. Bunların çoğu yüksek sosyal sınıflardan kişiler. Bu tutsaklar suçlarını bilmiyorlar.”

Sürgün tutsakları içinde Şeyhülislam Hayri Efendi gibi sağlığı bozuk olanlar bulunu yordu. Şeyhülislam Hayri Efendi serbest kaldıktan bir yıl sonra vefat etti

8 Şubat 1921'de İngiltere Başsavcısı, Dışişleri Bakanlığı'na bir yazı gönderir ve daha fazla gecikmeye meydan verilmemesi için yerli Hristiyanlara zulüm yapmak suçundan yargılanacak Türk sürgünleri aleyhinde delil toplanmasının yüksek komiserliklerden istenmesini rica etti. Sözde deliller sürgünlerin dosyalarında. Ancak bu delillerin yargılanacakları mahkum etmeye yetmeyeceğini bilen İngiliz yüksek komiseri de bilir ve iddianameleri Londra'ya iletirken Lord Curzon'a şunları yazar;

“Müttefik ya da tarafsız ülkelerin hiçbirinden bilgi istenmedi. Özellikle Amerikan Hükümetinin elinde bol miktarda belge bulunduğu kuşkusuzdur...”

Bariş Antlaşması henüz yürürlüğe girmediği için Türk Hükümetine ve görevlilerine de herhangi bir baskı yapılmadı. Bu nedenle hiçbir Türk resmi belgesi de sağlanmadı. Anadolu'da gezi özgürlüğü bulunmadığı için pek az tanık gelebildi.

İngilizlerin umudu Amerikalılar olur. Lord Curzon 31 Mart 1921 günü İngiltere'nin Washington Büyükelçisi Sir A. Geddes'e şu telgrafı çeker.

“Majesteleri Hükümetinin elinin altında Malta'da Ermeni Kırımına katılmaktan sanık bir miktar tutuklu Türk var. Kurbanların kaybolması, dağılması ve başka nedenler yüzünden suç delillerini ortaya çıkarmakta büyük güçlüklerle karşılaşılıyor. Amerikan Hükümetinin elinde kavuşturmaya yarayacak deliller bulunup bulunmadığının öğrenilmesini rica ederim...”

Bu telgraf “Dağıtımı yapılamaz” damgası taşır.(275) Washington Büyükelçisi Sir A. Geddes yine “Dağıtımı yapılamaz” kayıtlı bir şifreli telgrafla şu cevabı verir;

“ABD Dışişleri Bakanlığında birçok soruşturma yaptım. Bana bugün bildirdiğine göre Amerikalıların elinde Ermeni sürgünü ve kırımını ile ilgili birçok belge vardır ancak bu belgeler olaylara karışmış kişilerle ilgili olmaktan ziyade suçların işlenişleriyle ilgilidir. Majesteleri Hükümeti arzu ederse kaynağı açıklanmamak kaydıyla bu belgeler Büyükelçiliğiniz emrine verilecektir. Anlatılanlara bakarak bu belgelerin Malta'da tutuklu Türklerin kovuşturulmasında delil olarak işe yarayabileceklerinden kuşkuluyuz.”(Malta sürgünleri s.286)

Londra çaresizdir. Lord Curzon Washinton Büyükelçisine ikinci talimatı verdi. “Ermenilere ve öteki yerli Hristiyanlara zulüm yapmaktan sanık olarak yargılanacak Malta sürgünlerinin” listesini gösterdi. Listedeki sürgünler hakkında kısaca ekledi. “Bu kimselerden herhangi biri aleyhimde tezelden Amerikan hükümetinden delil sağlayabiliyorsanız memnun olurum” dedi. Büyükelçilikten şu karşılığı aldı. “Ermeni kırımından ötürü yargılanmak üzeri Malta'da tutuklu Türklerle ilgili olarak çalışma arkadaşlarımızdan biri dün 12 Temmuz günü Amerikan Dışişleri Bakanlığına gitti. Son savaşta Ermenistan'da yapılan zulümle ilgili Amerikan konsolosları raporlarını gözden geçirmesine izin verildi. Bu raporlar Majesteler Hükümeti'nin amacına en çok yarayacak diye Amerikan Dışişlerince seçilmişti. (Malta sürgünleri s.287) Üzülerek arz edeyim ki, bu belgelerin içinde yargılanmak olarak kullanabilecek hiçbir şey yoktur. Şunu da eklemekle onur kazanırım ki, Amerikan Dışişleri yetkilileri konuşma sırasında verecekleri bilgilerin

hiçbirinin bir hukuk mahkemesi önünde kullanılmaması arzusunda bulunmuşlardır. Bu bakımdan ve Amerika Dışişlerinin elindeki belgelerde hiçbir şekilde Türkler aleyhinde delil bulunmadığından korkarım ki bu konuda yeniden Amerikan Hükümetine başvurulmasından herhangi bir şey elde etme umudu yoktur. (Malta sürgünleri s.288)

Bu aradan İngiltere Başsavcılığı 20 Mayıs 1920 günü Dışişleri Bakanlığına bir yazı göndererek "Barış antlaşması (Sevr) onaylanmadan Malta sürgünleri aleyhinde kovuşturma yapılmayacağını" bildirdi. Bakanlık, 31 Mayıs günü Başsavcılığa gönderdiği yazı da cezalandırılmalarını istediği 42 kişi için aleyhlerinde delil bulmanın son derece güç olduğunu itiraf ederek hiç değilse 42 kişinin "cezalandırılmasının siyasi bakımdan son derece arzu edildiğini" yazar.

İngiltere Başsavcılığı 29 Temmuz 1921 günü, İngiliz Başsavcılığı, Dışişleri Bakanlığına uzunca bir yazı gönderdi. Cezalandırılmak istenen sürgünlere yüklenen suçların "yarı siyasi nitelikte" olduğunu tekrarladi. "Delil bulunmadığını, bulma olanağının da kalmadığını" ekledi. "Elindeki delillerle bu kimselerin mahkûm ettirilmeyeceklerini" belirtti. Kısacası İngiliz Başsavcılığı sürgünleri yargılanması için bir şey yapamayacağını belirtti. (s.289)

Lord Curzon, Ağustos 1921 de gönderdiği yazıda Malta sürgünlerini yargılamak için yapılan başarısız çalışmayı özetleyip şunu yazar;

"Delil yokluğunun yarattığı güçlükten başka Sevr Antlaşmasınının 230. Maddesi gereğince bir mahkeme kurulmasına, Fransız ve İtalyan hükümetlerinin katılma olasılığı da yoktur"

"Bu koşullar altında anılan maddeyi uygulama umudunu pek göremiyorum. Majesteleri Hükümeti, Anadolu'daki İngiliz Tutsakları geri dönünceye kadar Türk tutsaklarını serbest bırakmaya her ne kadar razı olmayacaksa da yukarıda anılan güçlükler sonucunda, Türkiye ile yapılacak genel bir anlaşma ile yerli Hıristiyanlara zorbalıktan sanık olarak Malta'da tutuklu 4348 Türkün saliverilmesini de düşünmek zorunda olduğunu hissediyorum" (Malta sürgünleri, s.290)

16 Mart 1921 günü Londra'da yapılan konferansta Ankara Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey İngilizlerle bir grup rehinenin bırakılması için bir anlaşma yaptı. Yunanlıların İnönü'de durdurulması İngiliz politikalarını değiştirir. 14 Aralık 1920 günü Türklerden iki kişi kaçtı. 2. İnönü Savaşı'ndan sonra 37 sürgün 29 Nisan 1921 günü Malta'dan İtalya'ya gönderildi. Sakarya Meydan Savaşı sürerken bir kaçakçıyla anlaşılan 16 sürgün İtalya'ya kaçtılar. Kaçanların içinde Ali İhsan Paşa da bulunuyordu. Sakarya Zaferi'nden sonra İstanbul'da yapılan anlaşmayla adada kalan 59 sürgün İnebolu'da teslim edildi. Serbest kalan subaylar Kurtuluş Savaşı'nda görev aldılar. Sürgünlerden 11 kişi İstanbul'a döndü. Tarihimizde acı bir sayfa daha kapandı.

Tevfik Paşa, Ermeni iddialarını Avrupalı tarafsız yargıçlara inceletmeye karar verdi. Türk Hükümeti Şubat 1919'da Danimarka, İsveç, İsviçre, Hollanda ve İspanya hükümetlerine resmen başvurdu. Birinci Dünya Savaşı dışında kalmış bu ülkelerde bu başvuru İngilizlerde paniğe neden oldu. Böyle bir yargılama yaptıkları propagandayı çürütecek, balonlar sönecekti.

Lloyd George Hükümeti Türkiye'ye tarafsız yargıçların gönderilmesini ve tarafsız tahkikat yapılmasını yoğun diplomatik girişimler ve baskılarla engellediler.

İngilizler, can düşmanları İttihatçıları yok etmek için ellerinden geleni yaptılar ve Ermeni Komitacıları kullandılar. Bir gazeteci vasıtasıyla temas kurdukları Talat Paşa'yı, Ermeni komitacılarına öldürttüler(15 Mart 1921). Aynı yıl 5 Aralık'ta Roma'da Sait Halim Paşa öldürüldü.

17 Nisan 1922 Bahaeddin Şakir ve Eski Beyrut Valisi Azmi Bey öldürüldü. Hayalleri kırılan Enver Paşa, Turan da şehit oldu. Atatürk'ün sevdiği ve Anadolu'ya davet ettiği Cemal Paşa 21 Temmuz 1922'de Tiflis'te şehit edildi.

Liberal yazarların Atatürk düşmanlığının altında, Atatürk'ün öldürülen İttihatçıların hem ölüsüne, hem de ailelerine sahip çıkarak maaş bağlatması yatar. Kamuoyuna 1914-1918 yılları arasında olduğu öne sürülen ermeni soykırımı tarihi son yıllarda sesiz sedasız 1923 tarihine ötelenir.

BURSA'DAN SÜRÜLEN MİLLETVEKİLLERİ

Hacı Mehmet Adil Arda (1869, Lofça – 1935, İstanbul) 1903 yılında Hukuk Mektebi'ni bitirdi. Selanik'te iken İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye oldu. 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilânından sonra, önce Selanik Rüşumat Nazırlığı görevine ve 1909 yılında da Edirne Valiliği görevine atandı. 1910 yılında İttihat ve Terakki Kâtib-i Umumiliği'ne seçildi. Selanik'teki Hukuk Mektebi'nde öğretmenlik yaptı. 1911 yılında Dahiliye Nazırlığı'na atandı. 1912 yılında yapılan Meclis-i Mebusan seçimlerinde yine İttihat ve Terakki listesinden Gümölcine mebusu seçildi ve yeniden Dâhiliye Nazırı oldu. Meclis-i Mebusan'ın üçüncü döneminde, bu kez de Bursa'dan mebus seçildi. 21 Aralık 1918 tarihinde Padişah VI. Mehmed Vahidettin tarafından kapatılışına değin Meclis-i Mebusan Reisi olarak görev yaptı.

Mütareke döneminde bir süre Darülfünun'da müderris olarak çalıştı. İtilaf Devletleri tarafından tutuklanarak Malta'ya sürgüne gönderildi. Serbest bırakıldıktan sonra bir süre İtalya'da kaldı. Daha sonra Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katıldı. Önce Adana Valiliği görevine atandı, daha sonra 11 Eylül 1922 tarihinde kurtuluşunun ardından Bursa Valiliği görevine getirildi.

Nisan 1923'te Reji Umum Müdürü oldu, aynı yıl emekliye ayrıldı. 1926 yılına kadar İnhisarlar İdare Meclisi üyeliği yaptı. İstanbul'da Lozan Antlaşması uyarınca oluşturulan Türk-Fransız Karma Mahkemesi'nde Türk yargıç olarak görevlendirildi. Hukuk Mektebi'nde ders verdi. Bu görevini Darülfünun'un İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürüldüğü 1933 yılına kadar sürdürdü. "Borçlar Kanunu Şerhi" adlı iki ciltlik bir yapıtı vardır.

RIZA HAMİT BEY

Yüzbaşı rütbesinde iken İttihat ve Terakki kadrolarında yer aldı. Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın sadrazamlığı döneminde ilân edilen sıkıyönetimde tutuklanarak "Bekirağa Bölüğü"ne kapatıldıysa da, hemen ardından 1912 seçimlerinde Bursa milletvekili seçildi. Askerlik mesleğinde binbaşılığa dek yükseldi. 1914'te yeniden Bursa milletvekili seçildi, bu görevini Padişah Vahidettin'in 21 Aralık 1918'de meclisi kapatmasına değin sürdürdü.

Şubat 1919'da yeniden tutuklandı ve İngilizler tarafından Malta'ya sürgün edildi.

BURSA VALİSİ ALİ OSMAN BEY

1894 yılının Ağustos ayında, Mülkiyenin (Siyasal Bilgiler Fakültesi) yüksek kısmından, pekiyi dereceyle mezun oldu. Sivas, Havza, Erbaa, Develi, İskeçe, Antep ve Kastamonu gibi farklı merkezlerde kaymakamlık yaptı.

Ali Osman Bey 22 Eylül 1908 Bolu Mutasarrıf'ı oldu. Ali Osman Bey'in tayini 16 Ağustos 1909' da mutasarrıf olarak Drama'ya yapıldı. 1910 yılında 1. Arnavut isyanı başladı. Ali Osman Bey bu kez 20 Şubat 1910'da isyanın en güçlü olduğu yer olan Debre Sancağı Mutasarrıflığına getirildi. Arnavut isyanı, 1 Ocak 1911'de üzerine gönderilen Harbiye Nazırı Memduh Şevket Paşa komutasındaki güçler tarafından Mart 1911'de bastırıldı. Ali Osman Bey, Şubat 1912'ye kadar Debre sancağında ki görevinde kaldı. II. Meşrutiyet ilanından sonra ve 1911'de meclis içinde yeni muhalif partiler ortaya çıktı. Eylül 1911'deki kongreden sonra kurulan İTC için Hürriyet ve İhtilaf partisi en büyük rakip oldu.

Şubat 1912'de yapılan meclis seçimlerini, hemen her yerde İTC adayları kazandı. Adaylardan biri de Trabzon'dan İTC milletvekili adayı gösterilen Ali Osman Bey'dir. Seçimlerin sonucunda Ali Osman Bey 2. Meclis-i Mebusan'da milletvekili oldu. 16 Temmuz 1912'de, Halâskâr Zâbitân grubunun muhtırası üzerine Sait halim Paşa başkanlığındaki İTC kabinesi istifa etmek zorunda kaldı. Hürriyet ve İhtilaf partisi, İTC egemenliğine son vermeyi hedefliyordu. Bu amaçla 29 Ekim 1912 kurulan Kıbrıslı Kamil Paşa hükümeti, Şubat 1912 seçimini iptal ederek meclisi feshetti. Ali Osman Bey'in milletvekilliği de çok kısa sürede sona ermiş oldu.

8 Ekim 1912'de 1. Balkan savaşı başladı. Düşman kuvvetleri Çatalca önlerine kadar geldi. 23 Ocak 1913'de Kamil Paşa sadrazamlığı Bâb-ı Âli Baskını ile son buldu. Sadrazam, istifasını verdi. İttihat ve Terakki Cemiyeti Mahmut Şevket Paşa'yı sadrazamlığa getirtir.

3 Şubat 2013- 30 Mayıs 1913 arası Osmanlı karşı taarruza geçti. Kırklareli'ne kadar olan topraklarını geri aldı. Daha sonra 16 Haziran -10 Ağustos 1913 tarihleri arası balkan ülkelerinin paylaşım kavgasına tutuşmasını fırsat bilen Enver Paşa komutasındaki Osmanlı Ordusu, 2. balkan Savaşında Kırklareli ve Edirne'yi de kurtardı.

11 Haziran 1913'te Mahmut Şevket Paşa'nın bir suikaste kurban gitmesi üzerine, cemiyet iktidarda ağırlığını koydu. 12 Haziran 1913 günü Sadrazam Sait Halim Paşa'nın başkanlığında kurulan hükümette, Enver Paşa Harbiye (Savunma), Talat Paşa İçişleri Bakanı oldu. İTC (İttihat ve Terakki Cemiyeti) hükümetinin kurulmasıyla Ali Osman Bey, 13 Temmuz 1913'de önce Bolu Sancağı Mutasarrıflığına, 7 Nisan 1915'de maaşla merkezi

Bursa olan Döneminin en genç valisi olarak Hüdavendigâr Vâliliğine atandı. Valiliği esnasında Bursalı Ermeniler sürüldü. Bu sebepten Malta'ya sürüldü. Oğlu Ferda Güley,1915 yılında Bursa'da doğdu. Bursa valisi Ali Osman Bey'in oğludur. Harp okulunu bitiren Güley, Askeri liselerde edebiyat öğretmenliği yaptı. Emekli olduktan sonra 20 yıl Ordu milletvekilliği yaptı. 1974 yılında Ulaştırma Bakanı oldu. Kendini Yaşamak adlı anılarından oluşan bir kitabı vardır. Güley, 2009 yılında hayatını kaybetti.

KAYNAKÇA:

- Ahmad, Feroz, İttihat ve Terakki, İstanbul-2010
- Akşin, Sina, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, İstanbul-2004
- Apak, Rahmi, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, Ankara-1988
- Aydemir, Şevket Süreyya, Enver Paşa, İstanbul-1975
- Bardakçı, Murat, Talat Paşa'nın Evrak-ı Metrukesi, İstanbul-2013
- Bozkurt, Abdurrahman, İtilaf Devletlerinin İstanbul'da İşgal Yönetimi, Ankara-2014
- Çiçek, Hikmet. Dr.Bahattin Şakir, İstanbul-2007
- Enver Paşa'nın Anıları, Hazırlayan: Halil Erdoğan Cengiz, İstanbul
- Halaçoğlu, Yusuf, Ermeni Tehciri, İstanbul-2010
- Kabacalı, Alpay, Talat Paşa'nın Anıları, İstanbul-2011
- Kandemir, Feridun, Rauf Orbay, İstanbul-1965
- Karaköse, Nejdet, Nuri Paşa, İstanbul-2012
- Kutay, Cemal, Rauf Orbay, Hayat ve Hatıratım, İstanbul-1997
- Mardin, Şerif, Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895-1908), İstanbul-1992
- Okar, Mehmet Ali, Osmanlı'nın Balkanlardaki Son On Yılı, İstanbul-2013
- Ramsaur, E.E.,Jön Türkler ve 1908 İhtilali, İstanbul-1982
- Sorgun, Taylan, Halil Paşa, İttihat ve Terakki'den Cumhuriyete Bitmeyen Savaş, İstanbul
- Sorgun, Taylan, Mütareke Dönemi, İstanbul-2007
- Şimşir. B.N, Osmanlı Ermenileri, Ankara-2011
- Şimşir. B.N, Malta sürgünleri, Ankara-1985

-Tetik, Ahmet, Teşkilat-ı Mahsusa, İstanbul-2014

-Ulubelen, Erol, İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye, İstanbul-1967

-Ülkü, İrfan, Enver Paşa, İstanbul-2005

-Yalçın, Küçük, Gizli Tarih, İstanbul-2006

[status draft]

[nogallery]

[geotag on]

[publicize off|twitter|facebook]

[category araştırma]

[tags TARİH, EKREM HAYRİ PEKER, Malta Sürgünleri]